

Unibertsalismoaren arrapaladan

Txema Preciado Saez de Ocariz

Departamento de Didáctica de la Expresión Musical, Plástica y Corporal. UPV/EHU.

Artikulu honen bitartez "ikasketa ingurune" buruzko kasu zehatz bat ezagutarazi nahi da: kolorearena hain zuzen. Gertuko eta arrunta iruditu arren, badu berezitasunik, sarri askotan, ez soilik kontutan hartzen ez direla, jabetu ere ez baikara egiten kultur mailan ematen diren berezko ikusterez eta horrela fenomeno ikuskera nagusi pean (bakarra bailitzan) aztertu egiten dugu, unibertsalismoaren arrapaladan jausiz. Honetan eskolak jokatzeko duen parera nabarmenduz, koloreari buruzko ikuskera nagusiaz gain besteez konturatzeko nahi da, geure euskal ikuskerrara hurbilduz. Herri bateko emaitza zenbaitek lagunduko digute geurea agerian uzten baita joera nagusiari buruzko gogoetak ahalbideratzen ere.

En este artículo se da a conocer un caso concreto del tema general "contextos de aprendizaje": el caso del color. A pesar de parecer vulgar y cercano, sí tiene su interés pues las maneras propias de percibir dicho fenómeno que se dan a nivel cultural, las más de las veces no sólo no son tenidas en cuenta, sino que incluso no somos conscientes de ellas, cayendo sin remedio en la visión predominante y analizando el fenómeno desde la misma (como si fuera la única). Destacando el papel que juega la escuela en esta manera de percibir, se pretende tomar en cuenta esas otras visiones además de la universal dominante respecto del color, aproximándonos a la nuestra propia, la vasca. Algunos datos obtenidos de un pueblo vasco nos ayudarán a poner de manifiesto esta nuestra, así como a hacer algunas reflexiones sobre la dominante.

The object of this article is to make known an specific instance of the general theme of "learning contexts": the case of colour perception. Though it may seem too common a subject and lacking much interest, the subject of colour probes itself to be richly complex. Most of the time we are unaware of the specific ways in which such phenomenon is perceived at a cultural level, thereby taking into account only the universal view on the subject and analysing it from that dominant perspective (as if it were the only one). By highlighting the role played by the school in this manner of perceiving colour, the article wants to bring into view ways of perceiving colour different from the universal one, approaching thereby our own type, the Basque type of colour perception. Some data gathered in Basque village will help us to make manifest our own type of colour perception and to make some reflections on the dominant one.

1. SARRERA

Psikodidaktika inguruan jarduten duenak sarri ikusi izan du nola ikertzeko, ikasteko, irakasteko nagusi izan den joera bat, gaurregun ere baztertua ez dagoena: objektua bera ikertzearena, gizakia bera oinarrizko unitate bezala hartu eta horretara mugatzearena, ongi zehaztu gabe beste aldagaiek (testuinguruak bereziki) izan ditza keten eraginak. Eta hau, halaber, prozesu batean ulerturik bada ere (halabeharrezko garapenean), halere betiko linealtasun (eroso eta seguru izan nahi duen) horretan.

Honen aurrean, aspalditxoan ohartuak izan ginen alde soziokulturalak jokatzen duen paperaz eta Vygotski bereziki segituan etortzen bazaigu gogora, azkeneko urteetan dexe te dira testuinguruak -adiera zabalean- kontutan hartu beharraz aritu direnak. Aipaturiko objektua edota gizakia bere baitan ulertzeko ahaleginetan aritzen bagara ere, ezin izango dugu berau egoki ulertu testuinguruak "ahaztuz", ezin izango dugu ez badiogu testuingurutik zentzua bilatzen. Egoki ulertze hau objektuak testuinguruarekin dituen harremanak aztertzen eta hauetan sakontzea izango da, beroiek baitira (hartueman horietan) berau eragin eta zentzua ematen diotenak.

Bereziki gizakia ikertzerakoan, testuinguruak jokatzen duen paperaz egun ohartuta gaudela esan daiteke eta ezinbesteko erreferentzia kultura dela baieztatu beharrean gaude; Bruner, Geertz,... edota aipatu dud an Vygotskiren pentsamenduak agerian jarri zuen bezala, gizakia bera ulertzeko alde z aurretik berau ze-nolako giza-harremanetan dabilen ulertzea funtsezkoa da; hauek ezagutu gabe ezinezkoa da giza-banakoaren nondik norakoa ulertzea.

Ikuskera honen arabera, kulturak oso garrantzi handiko papera jokatzen du eta, ildo beretik, heziketa bihurtzen da giza garapenearen elementu eraginkor nabarmentakoa, gizakiok izaten dugun garapena bizitzan zehar ez baita (Piageten ikuspuntutik kasu) halabeharrezko baldintza ikasteko, emaitza baino; emaitza ikasten duen gizabanakoa eta gurasoak, irakasleak eta, oro har, kulturaren bitartekaritza egiten dutenen artekoa da.

Egoera honetan eta beste eragileen artean, eskolak duen garrantzia nabarmentki azaltzen da eta artikulua honetan eskolatuak eta eskolatugabekoen artean fenomeno bat ikusterakoan dagoen aldeaz arituko naiz. Halere, ikuspegi teorikoa baino kasu zehatz batetara, kolorearena hain zuzen, bideratu nahi ditut hurrengo lerrook, azaldutako egoera eta bereziki gai orokorra ("ikasketa inguruneak") adibidetzeko balio duelakoan.

Gizartea eta eskolak duten garrantzia gure inguruko gauzak eta fenomenoak hautematerakoan hasiko naiz, joera nagusi horretan kolorearen unibertsalismoaren arazoa planteiatzeko eta ikuskera bateratsu horretatik aldentzen diren ikuskeren artean geureari erreparatu nahi diot (egindako ikerketa beti oinarri) leku berean nola azaltzen diren ikuskera bi erakutsiz: halaxe gertatuko da "lurra zein koloretakoa da?" galdetuta eta zahar eskolatugabeok, bat az beste, 3 kolorekin ("beltz", "gorri", "zuri") erantzuten duten bitartean, eskolaratutako gazteok 1,5 kolorekin egiten dute ("marroi" nabarmen nagusi), edota azalari buruz galdetuta, zaharrok 3,04 kolorekin identifikatu eta gazteok 1,19ekin; edota...

2. GIZARTEA - ESKOLA

Ikuspegi zabalago batetik, gaurko gizarte honetan gero eta nabariagoa da nola gailentzen diren jokabide batzuk, ikusteko era batzuk, errealitatea egituratzeko era batzuk,... kultura nagusiak/ek bultzaturikoak: alegia, janzkeran ikus daitekeena, bizi-moduari dagokiona eragile sozioekonomikoez bultzaturik eta -larriena dena- pentsamoldeak eragiten dituena. Hau normalizat jo daiteke eta Soziologiak erakusten digunez, gaurko gizarte uniformatze bidean doa bizi bizirik, bereziki komunikabideen indarrez. Joera sakona da hau eta, zalantzarik gabe, oso zaila erresistentzia jartzea; honen ondorioz, kulturen arteko ezberdintasunak gero eta txikiagoak dira, nahitanahez, makrokultura (makroekonomia) horretatik elikatzen baikara. Nagusi den ikuspegi honi "unibertsalista" dei diezaiokegu eta sobera handiegi geratzen bada, jakinda gaude "mendebaldekoa" dela, "mundu garatua" deitzen den horrena, alegia.

Egoera honetan nabarmendu nahi dut, erakunde bezala, eskolak jokatzeko duen papera, erakusten dena homogeneidadeko parametroetatik ez baita aske gelditzen. Ilustrazio garaitik mamitzen joan den ideia da ikasketaren, ikasten denaren gune nagusia/bakarra eskola dena eta, interes batzuk tarteko, gaurdaino iritsi dela esan daiteke. Hau barneratua izan da eskolaratu zein ez eskolaratuengan eta ekarri izan du beste ezagupen motak gutxitzea, eskola ezagutzak lortzen diren leku bakarra edota nagusia hartzen baita:

"«Escuela» es la palabra mágica que compendia el conocimiento. Un casero puede ser capaz de describir, como yo he visto, treinta y una clases diferentes de árboles en los alrededores de su casa, cada uno con sus cualidades distintivas de forma, desarrollo, peso, toque, calor producido al quemarlo, entorno preferido, idoneidad para hacer determinados útiles, etc. Nunca se le ocurre que este conocimiento tenga algún valor. Escuelas, libros, una redacción elegante, las cuentas -sólo esto es un auténtico conocimiento. Por definición, el conocimiento es algo formal, técnico, literario, ajeno a la vida cotidiana" (Zulaika, 1990: 163).

Ez naiz luzatuko kolore fenomenoaren hezkuntzak (gai zehatz bat hartuz) zein garrantzia duen azaltzen, baina, egia bada gauzak zentzumenen bitartez atzematen ditugula, gauza jakina da, testuingurua atzemateko orduan ikasitakoak, ezagututakoak gure hautematea nola eragiten duen. Eta honetan bereziki azpimarratu nahi dut egungo gizakiongan eskolaratzeak (inplikatzeko duenak) izugarriko eragina duela, gazteengan (adina dela eta) funtsezko klabea bihurtuz. Ikus dezakegu irakaskuntzan koloreak duen tratamendua eta berehala atzemango dugu berau "unibertsalista" kontsidera daitekeen ikuspuntutik azaldua izaten dela. Horretarako, aski dugu hasierako oinarriko mailetan (Eskolaurrean eta Oinarriko Hezkuntza Orokorrean) ematen zena eta Oinarriko Curriculum Diseinu berrian agertzen dena alde batetik eta bestetik, maila gorena den Arte Ederren Fakultatean ematen dena aztertzeaz. Muturretako bi maila hauetan -maila guztietako adierazle gisa- ematen den koloreari buruzko irakaskuntza funtsezkoa da eta ezagupen eta bereziki pentsakeran duten lidergo ezau-garri hori kontutan hartu behar da.

Irakaskuntzan dihardugunok (edozein mailatako ikasle zein irakasle) i(ra)kaskuntzen dugunarekin berezko mundu bat egiteko arriskua dugula azpimarratu nahi dut, hots, ikasi dugunaren arabera gauzak 'ikusteko' joera dugu eta ondorioz, izaten ditu-

gun sentsazioak ezagututako eredu baten arabera sailkatzera ere.

Klabe hau bakarra ez dela jakin arren, zenbait gaitan bederen, alde adierazgarria dago eskolatugabekoekiko; baina hemen ez da aitzin, posible baita eskolatuen artean agertzea ere, kultura ezberdinetako eraginak hauek ere jasotzen baitituzte. Denok jabetuta gaude ikasten dena askotan zein urrun gelditzen den bizi izaten diren esperientzietatik; honek ekarriko du, besteak beste, ematen diren ezagutzak eskolatu-tuta dauden gazteen esperientzien osagarri izan beharrean, zenbait kasutan liskarrak ere sortzea, ikuskera bi baitira.

3. KOLOREAREN UNIBERTSALISMOA ETA BESTE IKUSTERA

Esandakoan mailak, gaiak-eta zehaztu litezke, jakina, baina kolorearen kasua aipaturiko unibertsalismo horren adibidea da. Eta unibertsaltasuna aipatzen dut, gutxi edo asko garatua, herririk ezagutzen ez delako ikusi, sentitu, bizi, aintzat hartu edota beren bizitza normalean berau erabiltzen ez duenik. Hau uler daiteke zentzu diakronikoan, historian zehar emandako fenomeno gisa, eta era berean sinkroniko bezala, egungo giza komunitate guztietan present dagoena.

Alde batetik erabilera sozial nagusia (komunikabideetatik etorritakoa gehien bat) eta ikastetxeetan oro har agertzen den horretan aipatu eta erabiltzen diren koloreek mendebaldeko mentalitatea isladatzen dute, hots, euskaraz irakurtzen ari garela erdarazko testu baten itzulpenaren aurrean gaudela pentsarazten diguna ez da gutxi, eta horrela erdaraz "rojo" esaten duenean, "gorri" agertu, "azul"-entzat "urdin", "marrón"-entzat "marroi", eta abar. Ikuskera unibertsalista honetan kokatzen da kolorearen erabilera nagusia, eta ukatzerik ez dago erabileran kidetasun nabaria ematen dela "gorri", "red", "rouge", "rojo", "rot", "rosso", "kilmizi",... eta abarren artean. Halako parekotasuna egitea zeharo arrunta da eta erabat araututa ez egon arren egunerokotasunak eskeintzen digu kasu honen adibide franko (Fabris & Germani, 1987:33). Honetan, nola ez, estandarizatu beharrak izan du eragin nabarmena eta bateratze prozesu horretan gero eta finkatuago daude gauzak.

3.1. Baina, erabat finkatuta?

Joera nagusia azaldutakoa izanda ere, edozein modutan bateratze prozesu hori erabat burutu gabe dago. Ukaezina da egun berezitasunik badagoela hizkuntza eta kultura ezberdinetan, une historikoen arabera handiagoak izan direla hauek eta aipaturiko joera gailenduz gero ikuskera horiek arrisku gorrian daudela ere.

Hau kontutan harturik, esan dezadan kultura nagusietan erabilera berezi batzuk eman egiten direla sarri, gehien bat arlo zehatz batean arituz gero. Bizidunen koloreak deskribatzerakoan agerian azaltzen da izendatzeko era berezi hori: nabarra, beilegi, arre, hits, bretoia, pikarta, bertzin, e.a. Adibidetan sartuz, ezagunak ditugun zaldi eta beharra har ditzakegu eta haiengan ematen diren kolore ezberdinak direla medio, erraz konturatuko gara zein gutxi balio duten ohizko izendapenek: beltz eta zuririk badago, noski (baita erabilera propio duen 'pinto' ezaguna ere), baina haue-

tatik aparte akabo; euskara baino gaztelera lagungarriagoa zaigu, ohitura handia duelako zenbait animaliarengan ematen diren kolorengatik beraiek ezaugarritzen eta hartara, giro horretan murgildurik ez dagoen batek nekez ulertuko lituzke izen hauekin adierazten diren koloreak: 'picazo', 'tordo', 'bayo', 'ruano', 'alazán', 'pío', 'overo', 'isabela', 'ratonero', 'lobero', 'zaíno', 'ruano-fresa', 'avellana',... Eremu zehatzetako erabilerei gehitu behar zaie ere ematen den bilakaera historikoa, esanahiak aldatzen joaten baitira, behar berriei egokituz, hitz berriak sortuz, mailegutik hartuz,...; eta adibideetan sartuz:

"Durante la evolución del lenguaje inglés, el wann anglosajón, que no tiene equivalente moderno, se refiere a cosas tan diversas como el brillo del ala de un cuervo, la luz que baila sobre una ola oscura y el brillo ondulado de una cota de malla oscura. El Fealo o «fallow» anglosajón era probablemente una palabra que en un principio se refería en especial a los caballos pero que más tarde llegó a significar el brillo a lo largo del borde de un escudo, las ondulaciones claroscúras del mar y, más tarde todavía, las ondulaciones similares de una tierra labrada" (Varley, 1982:50).

Halere, koloreari buruz berezko ikuskerak eman izan direla eta egun oraindik ere ematen direla agerian jarri izan da maiz; gogora dezakegu nola, oinarri berbera ez izan arren (hautematekoa bata eta kulturala bestea), ohikoa izan zen kolorea eta familietan ematen diren harremanak adibidetzat hartzea, kultura ezberdinek modu ezberdinetan nola egituratzen diren ikusteko.

Kolorearen kasuan egituraketa ezberdinen arrazoiak non dautzan ikusteko espektroaren izaera kontutan hartu behar dugu, hau etengabeko 'continuum' bat baita eta bestalde, kultura bakoitzak (inguruko elementu nagusiak eta eragingarriak direla, inguruarekiko dituen harremanak, e.a.) bere erara zati dezakeela, hainbeste kolore ikusiz ere:

"los lingüístas y los etnólogos han solido quedar impresionados por el hecho de que lenguas distintas parecían dividir el espectro del color según líneas completamente distintas. Por ejemplo, en zuni un término único equivale al inglés orange 'naranja' y yellow 'amarillo' (...), y la palabra galesa glas cubre el rango de las palabras inglesas green 'verde', blue 'azul' y grey 'gris'" (Hudson, 1981:98).

Hala ere hau ez da egingo era zeharo arbitrario baten arabera eta Brent Berlin eta Paul Kay-ek koloreaz eginiko ikerketan (Berlin & Kay, 1969), agerian utzi zuten oinarritzko kolore-hitzak baliokideak zirela kultura ezberdinetan, euren esanahi kromatikoak oso berdintsuak izanez. Hauek, 20 hizkuntza ezberdinetako hitzunekin aritu ziren eta datu hauei beste 78 hizkuntza gehiagoko kolore-hiztegiak gehitu zizkieten, 98ko hizkuntz-multzoa osatuz eta errepresentazio-maila altua lortuz. Ikerketa hauen arabera hamaika kolore-kategoriako multzo unibertsala zegoela baieztatu zuten eta eskema horretatik hizkuntza bakoitzak dagozkion azpimultzoak hartzen ditu. Teoria mailan, edozein kolore-multzo egon daiteke eta edozein konbinaketatan, baina hizkuntza batek 11 oinarritzko horiek baino kolore-hitz gutxiago baldin badauka, arau zehatz batzuk direla, 2.048 ahalezko konbinaketatik 22 soilik ematen dira.

Egia bada lan honen inguruan zer esaterik badagoela ere, dena den, zuzenketak eta behar diren egokierak, punturik garrantzitsuena da koloreak hautemateko eta izendatzerakoan ustezko arbitrariedade hori ez dela ematen eta (muga batzurekin) auresan daitekeela.

3.2. Eskema bateratua?

Eskema orokorra egonda ere, kultura ezberdinek ikuskerak diferenteak erakusten dizkigute eta arazo honetan sakonduz gero, hizkuntza eta pentsakeraren erlazioa aztertu duten lanak aipatu behar dira halaberrez, gutxienez helduengan sistema bi hauen arteko harremanak ukaezinak direlako, nahiz eta zehazki zertan den lotura hori/horiek oso zaila izan zehaztea. Honen garrantzia adibidetzeko aipa daitezke egindako ikerketak arlo ezberdinetan: psikologia, filosofia, linguistika, fisiologia,... eta era berezi batean psikologia kognitiboan. Baina aipa daitezkeenak sistema bakoitzaren ikerketak eta hizkuntza, pentsamendua eta kultura hirukote honen (era askotako) binakako konbinaketak badira, gutxiago dira ordea hirurak uztartzen direnak, nahiz eta horren garrantziaz ohartuak izan (Olabarrieta,1994).

Edozein modutan eta erabateko arbitrariedadeari zeharo baztertuz, egia bada kontzeptu batzuk ez genituela izango lengoaiagatik ez balitz ("los casos más obvios son aquellos que se refieren al lenguaje como fenómeno: los conceptos 'lenguaje', 'significado', 'palabra', etc" (Hudson, 1981:112)), beste batzuk ordea, independientzat jo daitezke.

Erlatibismoa eta determinismoen arteko ezbaian, Eleanor Rosch-ek "oinarrizko mailako kontzeptuak" proposatzeak bi zutabe ditu: hizkuntza bakoitzak errealitate bere erara egituratzen duela, eta aldi berean kontutan hartzen du errealitatearen egituraketa bera ere, berau kultur ezberdinetako hitzun guztiei berdin agertzen zaiona:

"la forma en la que una lengua estructura el mundo, mediante los significados que distingue, depende en parte de la forma en que el mundo mismo está estructurado, y en parte de las necesidades comunicativas de sus hablantes" (Hudson, 1981:103).

Honekin batera, fisiologikoki ikusita gizakiak hautemateko eran dagoen uniformitatea ere aipatu beharra dago:

"Los datos psicolingüísticos apuntan firmemente a la conclusión de que la relativa uniformidad de la semántica del color en las diferentes lenguas tiene mucho que ver con la uniformidad del aparato humano de percepción visual. Sea cual sea la lengua que uno hable, tenderá a percibir ciertos estímulos focales de color de forma más espicua que otros y su lengua, asimismo, tenderá a discriminar los colores sobre la base de esa área perceptualmente sobresalientes" (Leech, 1981: 305).

Hemen agerian gelditzen da beraz, kolorearekin lan egiteak hizkuntza, lengoaiarekin lan egitera behartzen duela (kolore-hitzik gabe ez legoke kolorerik) eta bestetik, ikuspuntu kulturalaz jabetzea funtsezkoa da beraz egoki ulertzeko, hau izatez zinez nabarmentzekoa. Honek (kultura, pentsakera eta, bereziki, hizkuntzarekin lan egiteak) ez gaitu itsutu behar eta hau zeharo finkaturik utzi behar den gauza izanez, G. Frege-ren lana (Frege, 1962) ekar dezakegu hona, hizkuntza ezberdinetako arlo semantikoak besterik gabe ez parekatzeko balio diguna eta hizkuntza bera gainditzeko ere. Har ditzagun hau argitzen lagunduko duten Joseba Zulaika-ren hitzak:

"En la base de la filosofía moderna del lenguaje está la diferencia seminal de Frege entre sentido y referencia. Esta diferencia establece que hay dos formas de significado, una a nivel de sentido y otra a nivel de referencia. (...) la implicación fundamental de esta distinción es que el sentido de un nombre puede no consistir meramente en significar el objeto empírico al que se refiere (...). Corresponde a códigos de significación como el arte y la mitología el expresar de forma relevante el sentido de un orden cultural" (Zulaika, 1987:12-13).

Guzti honekin azpimarratzen ari gara testuinguruaren garrantzia esanahia egoki ulertzeko eta esanahi literalaren gainetik ('referencia' edo 'denotazioa') bere azken zentzua bilatzea funtsezkoa da:

"El descubrimiento de Frege de que, «El pensamiento no puede, pues, ser la referencia del enunciado; por el contrario debemos concebirlo como su sentido» tiene para el análisis cultural la implicación de que una descripción que se detenga en el significado básico o referencial no consigue llegar a la estructura del pensamiento de una cultura, y de que por tanto la investigación sobre el sentido es indispensable para conocer la estructura conceptual subyacente a un espacio cultural" (Zulaika, 1987:12-13. Azpimarratuta dagoena nirea da).

Beraz, problematika hau testuinguru zabal batean kokaturik ikusi behar dugu, hitzen atzetik errealitatea egituratzeko era baitago eta beraz, kontutan hartu beharko dira kolorea eta koloreei buruzko ikuspuntua/k, haien garrantzia, zein testuingurutan erabili diren, kromatiko ez duten ezaugarriak aplikatzen zaiela, erabilera propioak, sinbologia,... azken finean, giza esperientziak bihurtzen dira gure arretaren interes-guneak.

3.3. Geureaz itauntzen

Erabilera nagusia unibertsala deitutakoa bada ere, edozein modutan azpimarratzekoa da aldi berean beste batzuk ere ematen direla. Eta kultura nagusietan hau ematen bada ere, geure kulturaren ere nabaria da:

"...en las lenguas de pueblos que han alcanzado cierto grado de desarrollo, hay clasificaciones internacionales que conviven con las populares y en parte se sobreponen a ellas, no solamente en los estratos más cultos: en nuestro caso, los famosos colores del espectro" (Michelena, 1985:168).

Geure testuingura mugatuz, har ditzagun arazoa definitzen lagunduko digun Brent Berlin eta Paul Kay-en liburuan identifikatutako oinarrizko koloreak eta aldera ditzagun euskarak dituen kideekin:

G. Negro Blanco Rojo Verde Amarillo Azul Marrón Morado Rosa Naranja Gris
E. Beltz Zuri Gorri Berde Hori Urdin Marroi More Arrosa Laranja Gris

Ikus dezakegunez, multzo biak konparatuz gero (berdin jarri genitzakeen ingeleraz, frantseraz,...), garbi agertzen da 11 horietatik 6 maileguzko hitzak direla kanpoko hizkuntza batek/ batzuek sorturikoak. Oinarri-oinarriak direnak salbu, zer dela-eta beste kolore-hitz guztiak maileguzkoak izatea? Zergatik hau? Ez dago euskaraz holako koloreak adierazten dituen hitzik? Euskal kulturak murriztuago dauka kolore-mundua? Espektrorik nola ikusi izan dute euskaldunek? Antzinako euskaldunek koloreak hautemateko arazorik izan dute? Nolako zen lehengo kolore-hitzen zabalera semantikoa?... edo, galdera zehatzagotara joz, nola da posible Euskal Herrian hain nagusia den berdea, kategoria hau adierazteko euskal hitzik ez izatea?

Gure Herriari dagokionez eta erdara nagusi den honetan, Berlin eta Kay-ek planteiatutako oinarrizko kolore-hitzak lehenengo momentu batean propiotzat har genitzake, haien ezagumendua, erabilera eta hedapena direla gurean. Hala ere, desegokipen batzuk sortzen dira: bai gehienak maileguzko hitzak direlako eta funtsezko hitzen zabalera semantikoa aldatua izan delako, bai esanahiari dagokion ugaritasunagatik, bai sinbologia mailagatik,... azterteke utziz horiak duen gorriarekiko menpekotasuna, urdin hitzak dituen adiera ugari, beste kolore-hitz horiena ere: nabar, ubel, arre,... eta abar.

Ez, arazoa ez datza koloreak izendatze hutsean, eta askoz ere haruntzago doana da: funtsean, kolore fenomenoaren berezko hautematea baztertuz, mendebaldean, mundu garatu deiturikoan, nagusi den eskema erabiltzen da eta izenekin batera kontzeptuak, errealitatea egituratzeko era bat geureganatzen ari gara, geurea ahaztuz, iadanik zeharo baztertuta ez badago ere:

"Arazoa ez da kolore espektroaren sailkapen linguistikoa soilik, baizik eta koloreen bidez egiten den giza esperientziaren sailkapena" (Sarrionaindia, 1985: 218).

4. LEKU BEREAN IKUSKERA BI

Hurrengo lerroetan azalduko diren datuak Aramaion 1989-90 urteetan egindako ikerketarenak dira eta eskolaratugabeko baserriar zaharrei (65 urte edo gorakoa-

goak) eta eskolaratutako baseritar gazteei (6-15 urtetakoak) dagozkie. Propio diseinatutako galdesorta aplikatu zitzairen, hau lau ataletan banaturik eta bi ikuspegi ezberdin jasoz: kolorea naturan eta kolore artifiziala, eta azkenik ikuspegi orokor eta benetakoaz jabetzeko zenbait kolore-hitzen beste erabilerekin osaturik dago (Preciado, 1992).

Artikulu honetan klabe nagusi batzuk baino ez badira aipatzen, hasteko hala-beharrezko bereizketa bati ekin behar diogu, berau baita bizimoduaren ardatza eta kolorearen ikuskera baldintzatuko duena: naturan agertzen diren koloreak eta artifizialki sorturikoen artekoa.

Ohartuta zein ez, gure eguneroko ihardueran kolore erabilera zehatz batzuetan aritzen gara eta honetan artifizialtasuna nagusi da. Jende arruntak ere 'kolore' hitza entzuten duenean eremu artifizial horrekin lotzen du: jantziek erakus ditzaketen kolore desberdinak edota inguruko gauzak ate, leiho, horma, lorontzi, kotxe, telefono eta abarrek erakusten dituzten koloreak, gero eta artifizialagoa dugun inguruan. Eta honekin oso harremandurik dago kolorea gauzen ezaugarri bezala ikusteko joera. Ikuskera hau zenbateraino dagoen hedatuta antzemateko 'gaurkoa' izan nahi duen hiztegi berri batek oinarritzko koloreak nola azaltzen dituen ikusi, besterik ez da egin behar:

"**zuri:** esnearen edo elurraren kolorekoa; **beltz:** ikatzaren edo ebanoaren kolorekoa; **gorri:** odolaren kolorekoa; **berde:** belarraren edo muskerraren kolorekoa,..." (Elhuyar-Elkar, 1994).

Garatzen joan den eremu kromatiko honetan artifizialtasuna (eta ez nolana hiko arbitrariedadea) antzematen da izendapenean ere. Kasu adierazgarriak izaten dira hauek, modak eraginduak (50eko hamarkadako "rosa Magdala", "azul Lyon", edo 60eko hamarkadako "azul cielo", "Calipso", "fuego y hielo",...) edota, besteen artean, gertaera ekonomiko-kulturalak sorturikoak, "ultramarino" kasu, edo "Indigo" «blue Indian dye»ren laburdura dena. Izendapenaren arazoak oso kasu bitxiak sortzen dituela ez dago ukatzerik; sorrerari erreparatuz gero metafora, perifrasis eta antzerako tropo linguistikoak maiz baino maizago erabiliak izan dira eta hauetatik kasu gehienak sorturikoak dira (oinarrizkoetara soilik mugatuz: marroi, arrosa, morea,...). Hau gutxi balitz, hitz hutsaren erlatibitatea agerian jartzeko adibiderik ez zaigu faltako, testuinguruaren garrantzia azpimarratuz: "El color chino Ch'ing significa en mandarín verde, azul, negro o rojo, según lo que se vaya a describir" (Varley, 1982:136).

Norbaitek ez baderitzo ere, izendapenaren arazoa ez da, ez, marginala. Kolorearen izaera kromatikoak lengoaia behar du izateko eta, nahitanahiez, erabile-ra hutsa gainditzen dugu gure ihardueretan. Abstrakzio maila batean aritzen garela agerian dago eta koloreak berak abstrakzio maila altua suposatzen du. Edozein modutan, artifizialtasunaren eremuan aurkitzen garela azpimarratu nahi da, kolore artifizialek duten ezaugarri horiekin: homogeneidadea, iraupena (egungo anilinasekin baieztatu daiteke hau), ugari-ugariak hauek, egoki identifikatuak (izen edota klabeen bitartez),...

Baina beste eremu batzuk badaude eta aipatutako artifizialtasun horri aurre

egiten naturari zuzendu nahi diot arreta: nekazaritzan, arrantzan eta, oro har, naturan bertan murgildurik iharduteko bizimoduak nagusi diren gizataldeetan koloreak nola azaltzen diren; hots, gizatalde hauek koloreak nola hautematen dituztenen ildotik erreferentzia batzuk agerian utzi nahi ditut. Egun ia danak kaletarrak bihurtu garen honetan, kolore artifizialekin gaude inguraturik. Baina, homogeneidade eta iraunkortasun horien aurrean, naturan agertzen diren koloreak oso bestelakoak dira: tarte-koak, nahastutakoak, bat baino gehiago sarri askotan, urtaro, sasoi, sexu, ingurugiro, baldintza atmosferiko eta begiralearen arabera aldakorrak, ñabardura ugarikoak, argiaren arabekoak,... eta kasu hauetarako ohituta gauden izendapenekin oso gutxi egin dezakegu; ikusi besterik ez da egin behar nolako beharra dagoen atzizkiak erabiltzeko ('-sta', '-aren antza', '-skia',...), edo beste era batzuk (erabilera zehatzetarako dauden izendapen kromatikoak, "rubio" kasu) nola gailentzen diren.

Hau kontutan harturik eta ikerketan landutako atal guztiak eman ezinik, hurrengo lerroetan izandako emaitzen hiru adibide esanguratsu eskainiko ditut ikuspegi orokorra eskaintzeko gero:

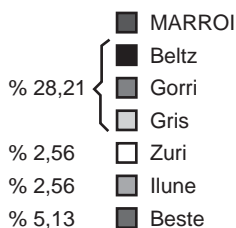
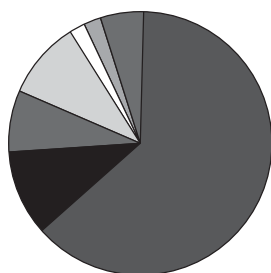
4.1. Hiru emaitza aipagarri, adibide gisa

4.1.1. Kolorea naturan

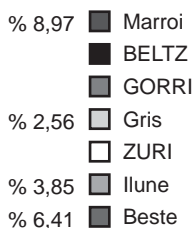
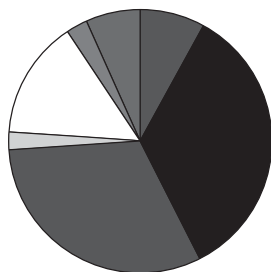
Esan dudan bezala, galdesortaren atal batzuk kolorea naturan nola agertzen

1. GRAFIKOA

Gazteak _____ Batazbestekoa: **1,5**

Zaharrak _____ Batazbestekoa: **3**

den izan zen irizpide eta beste batzuetan kolore artifizialei erreparatu zaie. Oraingo hau naturan ematen diren koloreei buruzkoa da: galdera nagusi baten inguruan talde biak galdetuak izan ziren: «Ze koloretakoa da...?: lurra, zerua, ortzadarra,...; azala, ilea, begiak,...; zaldiak, behiak, ardiak,...», hiru multzo nagusi finean (natura, gizakia, abereak). Kasu bakar bat aipatzearen lurrarena aipatuko dut: honakoak izan ziren emaitzak, talde bakoitzeko batezbestekoa jarritz eta kolore bakoitzak lorturiko portzentaia:

Lurraren kolorea dela eta bi “mundu” isladatzen dute emaitza hauek: zaharrek lur-mota desberdinak ezagutzen dituzte eta kolorea errekurtsua da (eta ez bakarra) hauek sailkatzeko. Ez da berdin gertatzen gazteekin, hauek gutxiago ezagutzen baitute (zaharren erdia hain zuzen) eta margotu ohi duten bezala esatera joera dute. Honen adibide egokia “marroia” da; zaharren kasuan nagusiki “gorri” bezala izendatua eta zenbait kasutan honen azalpenean erabilia, eta gazteen partetik hau aipatzerakoan deskriptibotasun ezaugarria da nagusia. Edonola ere eta batazbestekoari kasu eginez, zaharrek identifikatutako koloreak ez datoz bat gazteek identifikatutakoekin, alde nabarmena erakutsiz. Baina ez dira hemen desberdintasunak amaitzen: zaharren partetik koloreaz gain beste kategoria batzuk (“buztin-lurra”, “arei-lurra”) maiz izan dira erabiliak eta beste hainbeste gertatu da tikigarrien erabilerarekin, gazteek egiten ez dutena.

Bestalde, atal honen komentario orokorra egiterakoan esan dezakegu zaharrek lortutako batazbestekoa gazteena baino altuagoa dela kasu gehienetan: zaharrek nagusitasuna azaltzen dute bai abereen koloreak aipatzen bai gizakienak, “natura” puntuan kasu batzuetan zaharrak, beste kasuetan gazteak nagusi izan dira eta arrazoia bai hemen eta bai orokorrean, gazteek zaharrek baino, erantzun estandarragoak ematen dituztelako da (ortzadarrena kasu); zaharrek berriz sentitutakoari, bizi eta ezagutzen dutenari inportantzia ematen diote, baserriko bizimodua isladatzen. Zaharrentzat kolorea ez dago hain finkatua, bizidun edo naturan dagoenaz aritzen baitira. Hau dela eta errekurtsua bezala (ez bakarra) erabiltzen dute. Normala da beraz, koloreaz aparte beste kategoria batzuk aipatzea eta tikigarriak eta beste baliabideak erabiltzea ere. Gazteengan mundu hau isladatzen bada ere, mendebaldeko gizarteak dituen estereotipoak eta ereduetatik hurbilago daude; ohituago daude koloreez aritzen eta ariketa honetan, joku bat bailitzan, parte hartzen dute.

4.1.2. Hamaikakoa

Berlin eta Kay-ren 11 oinarrizko kolore-hitzak direla-eta oso ariketa adierazgarria dugu hauek identifikatzen: garbi dago bi era ezberdinez ulertzen direla ageruriko koloreak eta gazteek 11 familiak identifikatzen dituzten bitartean, zaharrak orokorki, 7rekin gelditzen dira. Honako eskema hau egin dezakegu:

_Gazteak_____Zaharrak_____

ZURI	ZURI	
HORI	LARU	
LARANJA		laranja
GORRI	GORRI	
ARROSA		Arrosa
MARROI		Marroi
LILA / Morau		morau
URDIN	AZUL	
BERDE	BERDE	
GRIS	GRIS	
BELTZ	BELTZ	

Azpimarratzeko puntu hauek:

- Gazteek hamaika familiak ondo bereizten dituzten bitartean, zaharrek zazpi bereizten dituzte ondo, besteak (maila ezberdinetan) arrotzagoak zaizkiela.
- Gazteek normalean izen bakar (eta estandarizatu) batekin erantzuten duten bitartean zaharrek, sarri askotan:
 - izen bat baino gehiago (edota adjetibo batekin) erabiltzen dute (“gorri palidue”, “grise / ilune”,,...)
 - izen ez estandarizatuak erabiltzen dituzte (“txokolate k.”, “? bioleta gorrixe”, “kiskilla”, ...)
 - tikigarriak eta atzizkiak erabiltzen dituzte (“azul antza”, “laruskie”,...)
 - dudatan murgildurik erantzuten dute (“grise hau izango da”, “granate? ez, amarillo edo”, “??azul ilune?”,...)
 - batzutan ez dute erantzuten - ez dakite.
- Gainera, izendapen desberdina ematen da: “horia - larue”, “urdina - azule”; eta zenbait kasutan ahozkatzeko era ezberdina: “txuri, zuri - zurixe”, “berde - berdie”, “beltz - baltz”, “larrosa - arrosa - rosie”.

4.1.3.- Zenbat kolore eta zeintzuk?

Talde biak galdetuak izan dira ea zenbat kolore ezagutzen duten eta identifikatu dituzte. Baina hasieran aipatutakoei gehitu zaizkie galdesortak iraun duen bitartean azaldutakoak multzoka zenbatuz eta prestatuak kolore-zerrendari buruz ere galdetuak izan dira. Emaitzak, batzbestekoari dagokionez, honako hauek:

Zaharrak Gazteak.

- Koloreez galdetuta zaharrek, • Koloreez galdetuta gazteek,
batazbeste 7,57 k. aipatzen dute batazbeste 9,5 kolore aipatzen dute.

- Galderasortaren lehenego atal • Galderasortaren lehenego atal
hau egiten den bitartean beste hau egiten den bitartean ez dute ia
kolore bat (1) aipatzen dute. (0,23) beste kolorerik aipatzen.

- Ezagutzen dutenen portzentaia, • Ezagutzen dutenen portzentaia,
normala denez, altua da, beste normala denez, altuagoa da, beste
bost (5,25) kolore agertuz. bost kolore (5,3) agertuz.

- Elkarrizketa egiten ari den • Elkarrizketa egiten ari den
bitartean eta beste ataletan bitartean eta beste ataletan
aritzen direlarik beste bost aritzen direlarik ia beste hiru kolore
kolore t'erdi -ia sei- (3,21+2,66) t'erdi (1,54 + 1,77) agertzen dira.
agertzen dira.

Eta zeintzu kolore? Talde bietan agerturikoak kontutan harturik, horrela multzo ditzakegu zaharren eta gazteen kolore nabarmenak:

Zaharrak.

_____A_____	_____B_____	_____D_____	_____E_____
GORRI	Gris	Urdin	Pinttu
BERDE	Marroi	Nabar	Rubio
LARU	Morau		Moreno
ZURI	-----		
AZUL	(rosa)		
BALTZ	(kastaino)		

___A___	___A*___	___B___	___D___	___E___
GORRI	ARROSA	Morau	Azul	Pinttu
BERDE	ZURI		Orlegi	Rubio
URDIN	GRIS			
BELTZ	MARROI			
HORI			----	
NARANJA	Lila		(Laru)	Kastaino

Multzoak klabe hauen arabera izan dira eginda:

- A) • Gehien-gehiengoak aipatua (% 75 - 100)
- Aipatuak izan ez diren kasuetan ezagunak edo erabiliak % 100a osatu arte.
- A*) • Nabarmenki aipatuak (% 50 - 75)
- Aipatuak izan ez diren kasuetan ezagunak edo erabiliak (% 75 - 100)
- B) • Gutxi aipatuak (% 25-50)
- Aipatuak izan ez diren kasuetan erabat ezagunak edo oso ezagunak (% 90 - 100)
- D) • Ez aipatuak edo gutxi aipatuak (%0 - 15)
- Erabat ezagunak edo oso ezagunak edota erabiliak, gutxienez % 90a osatu arte.
- E) • Erabilera propio dutenak
- Gutxienez erdiak aipatuak

Datu hauekin honako hau esan dezakegu talde biak parekatuz:

ZAHARRAK	GAZTEAK
A)* - 6 koloretako talde nagusi bat	* - 11 koloretako talde nagusi bitan banaturik: 6ko talde garrantzitsu bat eta bestea 4 koloretakoa gehi "lila" (nahiz eta atzerago gelditu iritsi egiten da: %76,92).

B)* - Bigarren mailan beste hiru, * - Bigarren mailan beste bat:
ezaugarri batzuekin:

- “Gris”: arropetan edo pinturetan • “Morau”: azpimagarria
erabilia gehien bat lilarekin duen borroka
- “Marroi”: lehengo “gorrixe”
gero eta pisu handiagorekin
- “Morau”: ez hain hedatua eta
sarri nahastuta “lila”, “rosie”
eta antzekoekin

D)*- Multzo honetan sartzen diren hauek berezitasun batzuen jabe dira:

- “Urdin”: ez da benetako • “Azul”: Zenbaitengan konfusio sortzen.
koloretzat hartzen. • “Orlegi”: Ikastolan ikasitakoa baina erabili
- “Nabar”: Animalei aplikatua behin ere ez.

E)* - Erabilera propio dutenak eta nahiko edo oso hedatuak daudenak dira.

• “Pinttu”:	% 88,46	• “Pinttu”:	% 80,76
• “Rubio”:	73,07	• “Rubio”:	61,53
• “Moreno”:	50	• “Kastaino”:	50

4.2. Ikuspegi orokorra

Zaharren ikuskerari dagokionez esan behar da kolore-hitz asko aipatu dutela zaharrek; halabaina gutxi dira normalean erabiltzen direnak, izendapen estandar edo era normalizatu bati dagokionez behinik behin, beste baliabide batzuk (metaforarena gehien bat) maiz erabiliz.

Hau dela eta, izandako emaitzak batera erakutsi nahi duen grafiko bat prestatu dut, bertan koordinada bertikala «erabilgarritasuna» eta horizontala «estandartasuna» edo ohiko erabilera jarriz, bost multzotan koka ditzakegu:

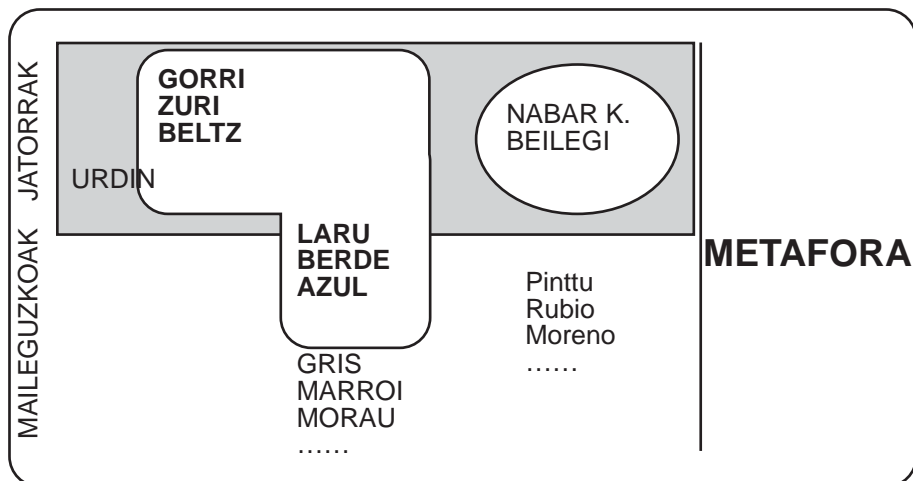
- A)- Kolore nagusiak.
- B)- Ez hain erabiliak.
- D)- Ezagunak izanda ez erabiliak edo ia ezezagunak.
- E)- Erabilera propio dutenak.
- F)- Metaforak, metonimiak eta beste.

Lehenengo multzo batean funtsezkoak dauzkagu: oinarrizko GORRI, ZURI eta BELTZA alde batetik eta BERDE, LARU eta AZULA bestetik, URDINA izanez, oso ezaugarri berezi batzuekin, hauei gehi diezaiekeguna. Hauek bi mailetan erabiltzen dira: kolorea adierazteko eta kromatikoak ez diren esanahirekin. Lehenengo hiru kasuan kolorea dela eta, bi erabilera aurkitzen ditugu: gauzen ezaugarri bezala eta sailkatzeko erabiltzen denean, kolorearen deskriptibotasunak garrantzi handirik izaten ez duela kasu honetan; honen adibideak ugariak dira: «ardo gorri, zuri, beltz»; «lur beltz, gorri, zuri»; e.a..

Besteak (“larue, berdie, azule”) koloreari mugatuta daude, arlo honetatik aparte zentzurik ez dutenak, aparteko kasutan ez bada (“larutute” <ictericiak>).

2. GRAFIKOA

ZAHARRAK

Azken hiru hauek markatzen duten ildo beretik, baina gutxiago erabiliak, beste maileguzko hitz batzuk agertzen dira (GRIS, MARROI, MORAU, ROSA,...) eta, denboraren poderioz, pisu nabarmenagoa azaltzen dute kolore munduan berezko eremuak haienganatzen.

Badago ere bereziak diren beste batzuk erabilera propio dutenak, eta hauen artean bereziki NABAR eta BEILEGI (animalei zuzendutako koloreak) aipatu beharra dago, beste maileguzko hitz batzuk (“pinttu, rubixue, morenue”) erabiltzen direla ere. Eta ildo honetatik norbaiti, kolore mundua askoz handiagoa dela eta, hiztegi hau gutxi iruditzen bazaio kontutan har beza baserritarrek nahi duten kolorea erraz emango dutela aditzera, besteak beste, asko erabiltzen den metafora baliabidearen bidez.

Gazteei dagokienez, aipatu beharreko lehenengo gauza da, kolore estandarizatuei dagokienez, zaharrek baino kolore gehiago aipatu, ezagutu eta erabili baitute, baina hauetara mugatuz; hauek gain oso gutxi dira erabiltzen direnak. Nahiz eta zaharren taldean bezalaxe egokiera aldetik arazoren bat egon, oro har, kokamenak ez du aparteko arazorik sortarazten eta zaharren kasuan erabilitako eskema berberari

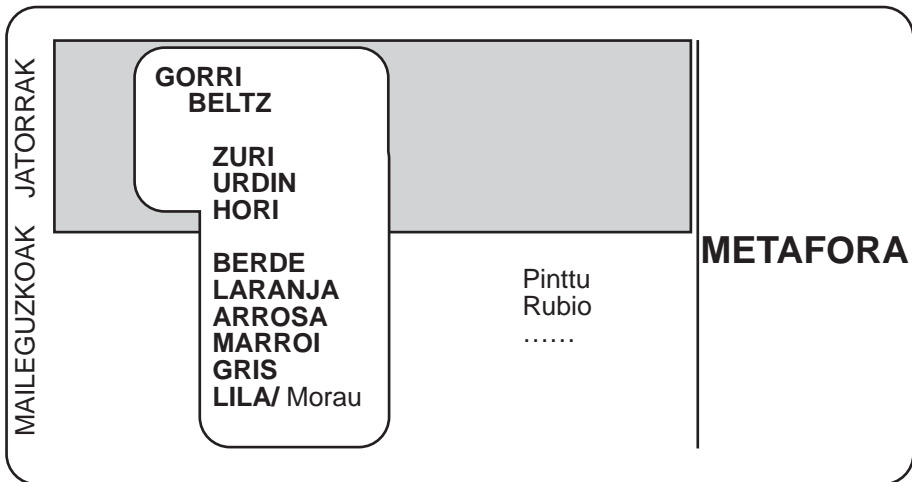
jarraituz, ondoko grafikoa egin dezakegu:

Badago zaharren grafikoarekin zer komenta. Hasteko, 11 koloreekin (“lila” eta “morau”-aren arteko muga zehatzik ez dago eta gama bateko izendapen bi direla garbi gelditu da) osaturiko oinarritzko multzoa daukagu eta bertan ezin da, zaharrek egin dugun bezala, talde bat bereiztu koloreaz aparte beste esanahirik dutenentzat, “gorria” (“beltz”-aren zalantzarekin) baita, emaitzen arabera hor sartzen den bakarra.

Pentsatzekoa da, jakina, helduaroan sartuko diren heinean ezaugarri hau gehituko dela eta beste esanahi batzuez jabetuko direla, baina egun, oso bereizketa gutxi egin daiteke kolorea eta beste esanahi bat dutenen artean, ia danak talde berean sartzen baitira. Hau dela eta, kolore horiekin osatutako oinarritzko multzoa eginda, bereizketa bakarra batzuen maiztasuna da, arrunta baita “gris”, “lila” edo “arrosa” gutxiago agertzea “gorri”, “berde” edo “horia” baino.

3. GRAFIKOA

GAZTEAK

Bestalde eta erabilera propio dutenei buruz, ez dago gauza handirik azpimarratzeko: batzuk ezagunak eta erabiliak (“pintto”, “rubio”,...) ez dira hain maiz erabiltzen, zaharrek egin duten bezala, batzuetan kolore-klabearen arabera erantzuten dutelako, adibidez “beltza” edo “beltzarana” aipatuz, “morenue” baino. Abere batzuen desagerpenarekin batera, hauentzat erabili izan diren kolore-hitz batzuen desagerpena dator eta ez da harritzekoa hain gutxi ezaguna izatea “nabar kolorea” edo zeharo ezezaguna “beilegia”. Azkenik, beti irekita dagoen metaforak eta beste baliabideak erabiltzeko aukera, gazteengan ere ematen da, baina hau ez da hain sarri agertu.

5. BUKATZEKO

Gauza arruntzat jo dezakegu denbora igaro ahala gizakiek testuingurua hautematen duten era aldatzen joatea: gauzei buruzko gure ezagumen maila historikoki handituz eta aldatuz joan da eta hau lurraldea kosmosean nola ulertzen denetik, inguruko gauzarik arruntenetaren kontzepzioa. Gure gaiari atxikituz ukaezina da aldaketa asko egon dela zaharrek euren gaztarroan ikusi eta gaurko gazteek ikusten dutenaren artean: oso nagusiki ikuspuntu ekonomikoei dagozkienak dira hauek, bizimoduaren (orokorki hartuta: ogibideak, beste batzuekiko harremanak, baloreak,...) islada zuzena dutenak. Testuinguru honetan gauza berriak (telefonoa, telebista,...) eta hitz berriak sortzea ere, zeharo arrunta da.

Baina aldatzen dena ez da ezagutze kontua bakarrik, faktore ezberdinek eraginda, hautemateko era bera baizik. Ikergaia kolorea izanik, garai bateko errealitatearen egituraketa kromatikoa eragin askorengatik aldatua izan da: tintatzaile berriak sortez, abere berriak ekarriaz (behi mota batzuk, esaterako), arlo batzuetako aukeraren ugaritasunak bultzaturik (jantziak, ohialak,...),... oro har, nazioarteko merkatuek bere hartu-emanetan behar berriak sortzean etorri dira aldaketak. Testuinguru honetan azaltzen da halako gatazka, hots, gizakiaren esperientziak eta ingurutako gauzak sailkatzeko, ulertzeko bi erreferente izatea: etxekoa, herrikoa, inguru hurbilekoa, zuzenean bizi izandakoa bata eta “Kultura” hitz potoloarekin identifikatuta dagoena bestea (oro har komunikabide eta eskolatik jasotzen dena) eta -halabeharrez- biak integratu edo aukeraketa bat egin beharra, zein erreferentzia nagusia eta zein ez, kasu guztietan garbi ez dagoena.

Gure kasuan, aztertze hartu ditugun talde bietan ematen da gatazka hau, era askotakoa dena. Modu orokor batean ulerturik, zaharrengan hau agertzen da honako kasutan: kolore ezagunetarako hitz berriak erabiliz (“orlegia”, “horia”,...), hitz berriak erabiliz arlo semantiko batzuk bereizteko (“marroi”), esanahi berri eta ezberdinak atxikituz iadanik erabiltzen diren hitzetarako (“urdin”), edo, besterik gabe, kolore berriak hartuz (“fucsia”, “beige”, “granate”,...). Gazteengan berriz, hau ematen da baserrian bizi izandakoa eta ikastolan ikasitakoa bat ez datozenean eta horrela, hitz batzuk ezberdinak direla esaten dutenean (“azul-urdin”, “laru-hori”, bata argiagoa, bestea ilunagoa,...), edo kolore-hitz hori erabiltzen bada ere (“behi gorri”, “ardi urdin”) ez dela koloreagatik izaten, edo espresio batzuk (“begi zuri”) ez dituztela ezagutzen adierazi eta haien esanahiez egoki galdetu,...

Aipatutako kasu zehatz hauetan agerian jarri nahi dena da hasieran (izenburuak berak adierazten duenez) joera nagusi baten aurrean gaudela, honen adierazpide garbienetarikoa gizarte mailan garai honetan komunikabideek sortarazten dituzten ondorioetan daukagu, gero eta hedadura handiagoko fenomeno bihurtzen ari baita jokabide, janzkera, hizkera,... hautematea bera ere bateratuagoak ikustea.

Baina progresiboki ematen ari den bateratzeko joera honen aurrean, kultura mailan eta koloreari dagokionez, agerian gelditzen dira zenbait desegokipen, bertan fenomeno zenbaiten ikuspuntu ezberdinak azaltzen dituztenak, finean, kultura ezberdinen islada direnak. Desegokitasun hauek, kultur aldetik ikuskera ezberdin hauek,

Artearen irakaskuntzan diharduten erakundeetan (ziurrenik berari buruzko ezjakintasuna dela) aintzakotzat hartzen ez diren arazoak dira. Beti ere egokitasunari buruzko eztabaidan ezer aipatu gabe, tamalez egoera arruntatzat jo daiteke arazoei buruzko ikuspegi ezberdinak batzeko joera, ezagutzak transmititzeko era homogeneizatzea, finean, hori bermatzen duen giza-egitura eta erakundeak horretan aritzea, eta horrela Fakultatetan, ikastetxetan,... adibide ugari dugu .

Baina ez badugu itsu-mutsuan joera horretan erori nahi, giza talde baten benetako ikuskeraz jabetzeko halabeharrez kontutan hartu behar dugu ikergaia ematen den testuingurua. Kolorea gaia izanik, nagusiaz gain, beste ikuskerak hor daude; azken batean, eguneroko ikuspegiei zentzua ematen dietenak.

Gure Herrian kokaturik, kultura eta hizkuntzen gatazkaleku dena, hizkuntzen arteko parekatzeko joera horrek agerian uzten digu kolore fenomeno ulertzeko men-debaldeko eskema erabiltzeko jokabidea ez dela, azken finean, errealitatea era batera egituratzea baino, beste era bat / batzuk gailenduz; horren galtzaileak geu gara ez bairik gabe, bereziki maila kulturalean.

Ez dut esango “unibertsalista” izeneko lokomotora horren aurrean (geldiarazteko asmoz edo) geure burua botatzeko, aitzitik irtenbidea beren ibilbidea halabeharrezko erreferentzia izanda ere, albotik doazen beste bide xumeei (geurea tartean) eustea litzatekeelakoan nago. Gure arreta beste era horiei bideratzea, arazoaz jabetzea, beste «ikasketa ingurunez» erreparatzea,... izan liteke apika premian dugun egitekhoa.

AIPATUTAKO LIBURUAK

- Berlin, B. y Kay, P. (1969). *Basic color terms. Their universality and evolution*. Berkeley and Los Angeles: University of California.
- Elhuyar-Elkar (1994). *Euskal hiztegi modernoa*. Usurbil, Donostia: Elhuyar kultur elkarte/Elkar, S.L.
- Fabris, S., Germani, R. (1987). *Color. Proyecto y estética en las Artes Gráficas*. Barcelona: Edebé.
- Frege, G. (1962). *Sobre sentido y referencia. Estudios sobre semántica*. Barcelona: Ariel.
- Hudson, R. A. (1981). *La sociolingüística*. Barcelona: Anagrama.
- Leech, G. (1981). *Semántica*. Madrid: Alianza.
- Michelena, L. (1985). *Lengua e historia*. Madrid: Paraninfo.
- Olabarrieta, F. (1994). Hizkuntza, pentsamendua eta kultura. *Tantak*, 12, 163-176.
- Preciado Sáez de Ocariz, J. M^a (1992). *Kolorea herri euskaldun batean*. Doktorego tesia, Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Sarrionandia, J. (1985). *Ni ez naiz hemengoa*. Iruña: Pamiela.
- Varley, H. (1982). *El gran libro del color*. Barcelona: Blume.
- Zulaika, J. (1987). *Tratado estético-ritual vasco*. San Sebastián: Baroja.
- Zulaika, J. (1990). *Violencia vasca. Metáfora y sacramento*. Madrid: Nerea.